

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВИРОБНИЧА (ПЕДАГОГІЧНА) ПРАКТИКА У ЗВО

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол №1 від 29 серпня 2022 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Виробнича (педагогічна) практика у ЗВО
Викладач	Корнус Олеся Григорівна
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry-geografia
E-mail:	zavgeogr@sspu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=9298
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 14:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі онлайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу онлайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або дзвонити.

Анотація до дисципліни

Професійна підготовка майбутнього викладача, формування його педагогічних здібностей здійснюється в процесі навчальної діяльності, важливою частиною якої є виробнича (педагогічна) практика, яка забезпечує інтеграцію знань та їх застосування. Ця практика посідає особливе місце у системі підготовки майбутніх викладачів географії. Діяльність магістрантів у період практики є аналогом професійної діяльності викладача ЗВО, вміщує в собі всі її види та функції. Практика проводиться в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності і спрямована на усвідомлення магістрантами закономірностей і принципів навчально-виховної роботи у вищій школі.

Виробнича (педагогічна) практика магістрантів організовується у ЗВО під керівництвом досвідчених викладачів, які мають визнані здобутки у науковій, методичній та виховній роботі, наукові ступені й вчені звання. Під час практики магістранти повинні брати участь у різноплановій роботі викладачів кафедри загальної та регіональної географії.

Під час виробничої (педагогічної) практики магістранти повинні ознайомитись з основними функціями педагогічної діяльності викладача географії, спостерігати і аналізувати його діяльність на лекціях та практичних заняттях. Магістранти мають змогу реалізувати отримані під час навчального процесу фахові знання і вміння.

Мета і завдання дисципліни

Мета виробничої (педагогічної) практики: підготовка магістрантів до цілісного виконання функцій викладача ЗВО як науковця та викладача. Практика створює можливості для перевірки готовності магістранта до самостійної науково-педагогічної діяльності, адекватної самооцінки здібностей, професійних якостей із точки зору їх відповідності вимогам до викладача вищої школи.

Основні завдання виробничої практики:

1. Формування професійно значущих якостей особистості педагога-науковця.
2. Формування і розвиток професійних компетентностей, необхідних для організації освітнього процесу у ЗВО.
3. Вироблення творчого дослідницького підходу до науково-педагогічної діяльності.
4. Ознайомлення із сучасним станом освітнього процесу у ЗВО, із передовим науково-педагогічним досвідом.
5. Апробація набутих професійних компетентностей.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2022
Освітній ступінь	магістр
Курс навчання	2
Семестр	3
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	обов'язкова
Кількість кредитів/годин	3/90
Форма контролю	залік
Самостійна робота	90

Результати навчання

	Програмні результати навчання		Очікувані результати навчання
ПР01.	Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.	РН1	Демонструвати теоретичні та практичні навички для організації освітнього процесу в студентському колективі для вивчення природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.
ПР02.	Оцінювати результати власної роботи, демонструвати вміння працювати в команді.	РН2	Показувати вміння працювати в науково-педагогічному колективі, аналізувати результати власної роботи під час організації освітнього процесу.
ПР05.	Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науково-прикладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень.	РН3	Демонструвати вміння розв'язувати науково-прикладні завдання при організації науково-дослідної роботи студентів при проведенні занять в наукових проблемних групах.
ПР13.	Здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти, розробляти необхідне для цього навчально-методичне та інформаційне забезпечення.	РН4	Проводити навчальні заняття з географічних дисциплін із застосуванням власних навчально-методичних розробок, створювати інформаційне забезпечення

ПР15.	Застосовувати засоби сучасних інформаційних технологій для вирішення задач проектування і моделювання геосистем та аналізу стратегії соціально-економічного розвитку територій.	РН5	Демонструвати вміння застосовувати сучасні інформаційні технології при проведенні навчальних занять з географічних дисциплін.
-------	---	-----	---

ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Згідно навчального плану виробнича (педагогічна) практика проводиться у магістрантів спеціальності 106 Географія у III семестрі. Виробнича (педагогічна) практика триває 2 тижні. Керівництво практикою у ЗВО здійснюють викладачі кафедри загальної та регіональної географії.

Виробничою базою для магістерської виробничої (педагогічної) практики є кафедра загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Керівник практики розподіляє магістрантів за певними курсами і дисциплінами, які закріплені та викладаються на кафедрі, призначає викладачів методистами практики.

До виробничої (педагогічної) практики допускаються магістранти, які не мають академічної заборгованості за попередній семестр навчання в магістратурі.

Під час проходження виробничої (виробничої) практики у ЗВО магістранти **повинні**:

- ознайомитися з основними напрямками роботи викладача ЗВО (навчальна, наукова, методична та організаційна робота);
- ознайомитися змістом і структурою курсів з географічних дисциплін;
- сформувати вміння застосовувати отримані теоретичні знання на практиці;
- вивчити специфіку університетської географічної освіти;
- ознайомитися з робочими програмами з курсів географічних дисциплін;
- набути досвіду написання конспектів лекцій з географічних дисциплін;
- набути досвід підготовки та проведення практичних і лабораторних занять з географічних дисциплін;
- виробити початкові вміння і навички проведення практичних та лабораторних робіт з географічних дисциплін, опанувати методику їх проведення;
- оволодіти різними методами і засобами поточного і підсумкового контролю рівня знань студентів, формами проведення заліку, екзамену;
- сформувати початкові вміння та навички організації і проведення самостійної роботи, консультацій студентам, засідань наукових проблемних гуртків;

- набути досвіду розробки нових технологій навчання студентів.
У процесі виконання завдань, передбачених програмою виробничої (педагогічної) практики, магістранти **зможуть**:
- оцінити рівень власної теоретичної підготовки з географічних дисциплін;
- навчитися складати робочі програми з географічних дисциплін;
- визначати структуру розділів, їх змістовий компонент;
- оволодіти методикою проведення підсумкового контролю знань, умінь та навичок студентів;
- організувати науково-дослідницьку роботу студентів, складати план роботи наукової проблемної групи;
- опанувати методикою проведення лекційних, практичних і лабораторних занять з географічних дисциплін;
- уміти організувати і здійснювати контроль за самостійною та індивідуальною роботою студентів.

ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ЗВО

Змістовий компонент виробничої практики включає виконання таких **завдань**:

- складання індивідуального плану проходження практики, який встановленим чином перевіряється та затверджується методистом з фаху;
- ознайомлення з навчальними планами спеціальностей, робочими програмами дисциплін, закріплених за кафедрою;
- складання індивідуального плану проходження виробничої практики;
- відвідування не менше 2 лекційних і 2 практичних чи лабораторних занять магістрантів-практикантів;
- ведення щоденника практики;
- підготувати та подати на розгляд методисту з фаху розгорнуті конспекти лекцій, практичних чи лабораторних занять, що будуть проводитись магістрантом згідно з розкладом самостійно;
- провести самостійно 4 лекції та 4 практичні (лабораторні) роботи;
- ознайомитись із роботою наукової проблемної групи;
- продовжувати паралельно з виконанням програми практики працювати над науковими дослідженнями в рамках практичної частини кваліфікаційної роботи;

- підготувати звітну документацію про виробничу (педагогічну) практику.

Обов'язки магістранта під час виробничої (педагогічної) практики:

- ознайомитися з програмою проходження виробничої (педагогічної) практики та сумлінно її виконувати;
- вивчити навчально-методичне забезпечення та матеріальну базу кафедри загальної та регіональної географії;
- вивчити досвід науково-педагогічних працівників кафедри загальної та регіональної географії;
- дотримуватися правил внутрішнього розпорядку природничо-географічного факультету та університету в цілому.

Впродовж виробничої (педагогічної) практики магістрант повинен виконати роботу такого змісту:

1-й тиждень

1. Взяти участь у настановчому інструктажі.
2. Складання індивідуального плану на період практики.
3. Вивчення кафедральної навчально-методичної документації (індивідуальних планів, робочих програм тощо), планів наукової, виховної, методичної роботи кафедр.
4. Робота з необхідною методичною літературою.
5. Вивчення роботи наукових проблемних груп, основ керівництва науково-дослідницькою роботою студентів.
6. Планування вивчення курсу однієї з географічних дисциплін.
 1. Підготовка та проведення лекцій, практичного чи лабораторного заняття з одного з географічних курсів.
 2. Взаємовідвідування та наступний аналіз проведених практикантами практичних і лабораторних занять з різних географічних дисциплін.

2-й тиждень

1. Підготовка та проведення лекцій, практичного чи лабораторного заняття з одного з географічних курсів.
2. Вивчення та апробація форм контролю й обліку знань студентів.
3. Підготовка та підбиття підсумків виробничої (педагогічної) практики.

Політика дисципліни

Проходження виробничої (педагогічної) практики потребує: підготовки конспектів занять з географічних дисциплін; підготовки до навчальних занять; роботи з інформаційними джерелами, опрацювання наукової, навчальної та довідкової літератури.

Підготовка та проведення навчальних занять передбачає: ознайомлення з робочими програмами і силабусами навчальних дисциплін, науковою та навчальною літературою тощо. Результатом підготовки до заняття повинно бути якісно підготовлений конспект навчального заняття, матеріалом якого магістрант повинен вільно володіти.

Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників освітнього процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів освітнього процесу.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка. Очікується, що конспекти уроків магістрантів будуть їх оригінальними матеріалами. У конспекті повинна бути рекомендована література. По тексті конспекту повинні бути посилання на використані літературні джерела.

Звіт з виробничої (педагогічної) практики повинен бути оригінальним текстом магістранта. Неприпустимо надавати для оцінювання звіт, підготовлений за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності магістранта під час виробничої (педагогічної) практики є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Контроль за роботою магістрантів-практикантів здійснюють керівник практики, методисти, завідувач кафедри, керівник відділу практики університету.

Різні форми контролю за виробничою (педагогічною) практикою здійснюються під час відвідування занять магістрантів-практикантів, при обговоренні проведених занять відповідно до узгодженого індивідуального плану магістранта.

Робота практикантів оцінюється методистом з фаху та керівником практики за 100-бальною шкалою відповідно до Європейської кредитно-трансферної системи організації освітнього процесу в університеті.

При виставленні загальної оцінки за виробничу (педагогічну) практику враховуються оцінки за проведені заняття, організованість та сумлінність, дисципліну і педагогічні якості магістранта-практиканта, активність при виготовленні навчально-методичного забезпечення та використанні засобів навчання та діагностики знань студентів.

Магістрант повинен вести таку документацію:

- всі конспекти лекції, практичних і лабораторних занять;
- звіт про проходження магістерської практики (додаток Б).

Магістрант складає індивідуальний план (додаток А) за такими розділами:

навчальна робота, що охоплює проведення 4 лекції, 4 практичних або лабораторних (усього 8) занять, однієї консультації;

методична робота, що передбачає виконання індивідуальних завдань, участь у роботі проблемних наукових груп тощо;

науково-дослідна робота, що передбачає проведення наукового дослідженнями в рамках практичної частини кваліфікаційної роботи.

Індивідуальний план погоджується та затверджується методистом з фаху.

На підставі індивідуального плану магістрант-практикант складає звіт про проходження магістерської виробничої (педагогічної) практики.

ВИМОГИ ДО ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ МАГІСТРАНТА-ПРАКТИКАНТА

Підсумки виробничої (педагогічної) практики підводяться з академічною групою керівником практики. Оголошуються оцінки за виробничу (педагогічну) практику магістрантів.

Здобувач освіти повинен на останньому тижні практики здати таку **документацію**, оформлену у окремій папці з титульним листом (додаток Б):

для методиста з фаху:

- всі розроблені конспекти проведених занять;
- індивідуальний план роботи магістранта-практиканта;
- щоденник практики;

для керівника практики:

- робочу програму одного з географічних курсів, складену за Європейською кредитно-трансферною системою організації освітнього процесу;
- щоденник практики;
- характеристика на магістранта-практиканта;
- звіт про проходження практики (додаток В);
- аналіз відвіданого навчального заняття магістранта-практиканта (додаток Г);
- індивідуальний план роботи магістранта-практиканта;
- атестаційний лист (додаток Д).

Виробнича (педагогічна) практика оцінюється за 100-бальною системою. **При оцінюванні виробничої практики враховуються:**

- знання програмного матеріалу з географічних дисциплін;
- якість проведення занять та їх оцінки;
- оцінка за ведення документації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень магістранта
90-100	<p>Магістрант виробив розуміння специфіки курсу географії у ЗВО; здійснив глибокий і всебічний аналіз актуальних проблем методики викладання географічних дисциплін на сучасному етапі й окреслив основні напрями та перспективи наукових досліджень для майбутніх викладачів; визначив зміст, структуру, завдання географічних дисциплін у ЗВО; набув уміння читати лекції, проводити практичні та лабораторні заняття відповідно до останніх досягнень у галузі географії, методики та педагогіки вищої школи, укладати робочі програми з географічних дисциплін; навчився керувати науковою роботою студентів (курсую); опанував нормативні документи, що визначають діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО; структуру курсів географічних дисциплін, вимоги до них; знає основні форми занять та методику їх проведення у ЗВО; використовував на високому рівні доцільні форми та шляхи організації індивідуальної та самостійної роботи студентів; самостійно, грамотно, на високому науковому та організаційно-методичному рівнях змодельював структуру конспектів залікових занять, чітко та обґрунтовано висував, ефективно вирішував навчально-виховні завдання, раціонально використовував різноманітні методи навчання та методичні прийоми активізації студентів, поєднував колективні, індивідуальні та групові форми занять для досягнення поставленої освітньої мети занять; сформував необхідні вміння та навички викладання географії у ЗВО, документацію здав у визначений термін..</p>
82-89	<p>Ставиться, якщо магістрант самостійно, грамотно, на високому науковому та організаційно-методичному рівнях моделював структуру конспектів залікових занять; чітко та обґрунтовано висував, ефективно вирішував навчально-виховні завдання, раціонально використовував різноманітні методи навчання, проте недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації студентів, поєднував різні форми занять для досягнення поставленої освітньої мети занять; виявляв ініціативу в роботі, старанність, самостійність; магістр-практикант показав знання з географічних дисциплін, творчий підхід і самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у моделюванні та проведенні занять, документацію здав у визначений термін.</p>
74-81	<p>Ставиться практиканту, який повністю виконав необхідний об'єм завдань з виробничої (педагогічної) практики; продемонстрував знання з географічних дисциплін на достатньому рівні; виявляв ініціативу в роботі; заняття проводив на відповідному науковому й організаційному рівні, але допускав несуттєві помилки; отримав позитивну оцінку методиста з фаху; допустив незначні недоліки в оформленні звітної документації; документацію здав у визначений термін.</p>
64-73	<p>Ставиться, якщо магістрант змодельював структуру та плани-конспекти занять з географічних дисциплін, помилився при визначенні їх навчально-виховної мети, недостатньо ефективно застосовував різні методи навчання, прийоми активізації студентів, невдало організував індивідуальні, групові, колективні форми роботи на практичних та лабораторних заняттях, допускав ряд помилок у викладі матеріалу під час читання лекції; постійно використовувався конспект заняття, часто недостатньо аргументовано проведено оцінювання відповідей студентів без застосування різних форм контролю.</p>
60-63	<p>Ставиться здобувачу освіти, який виконав необхідний об'єм завдань з виробничої (педагогічної) практики; на задовільному рівні забезпечив освітній процес і</p>

	виконав заплановані завдання, але не проявив при цьому глибокого знання з географічних дисциплін й уміння застосовувати їх, не достатньо враховував індивідуальні особливості студентів навчальної групи, з якою працював; неякісно оформив документацію та несвоєчасно її здав.
35-59	Ставиться магістранту-практиканту, який не виконав необхідний об'єм завдань з виробничої (педагогічної) практики, проявив слабкі знання з географічних дисциплін, невміння застосовувати їх в освітньому процесі, встановлювати правильні взаємостосунки з усіма учасниками освітнього процесу, не готовий до забезпечення доцільної навчально-виховної роботи у ЗВО внаслідок недостатніх знань з провідного предмета, неякісно оформив документи виробничої (педагогічної) практики.
1-34	Ставиться практиканту, який не виконав програму виробничої (педагогічної) практики, не здав звіту документацію.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні

1. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/29032>
2. Данильченко О., Корнус О., Корнус А., Сюткін С., Нешатаєв Б. Практична підготовка студентів: стан і проблеми // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2018. Вип. 27. С. 28-34. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/download/933/932/935>
3. Джеджула О.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник / Вінниця: ВНАУ, 2020. 208 с. <http://repository.vsau.org/getfile.php/27268.pdf>
4. Корнус О., Коновалов М., Корнус А., Сюткін С., Данильченко О., Нешатаєв Б. Особливості структури та змісту географічної освіти в старшій школі в Україні та Норвегії // Vzdelávanie a spoločnosť V : Medzinárodný nekon ferenčný zborník / Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko (Eds.). Prešove : PRVÉ Prešovská univerzita v Prešove, 2020. С. 93–98. URL: (<http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Bernato va14/subor/978055524382.pdf>)
5. Корнус О.Г. Методичні особливості викладання навчальної дисципліни «Історична географія» для студентів географічних спеціальностей //Scientific and pedagogic internship «Effective training methods in the area of biology, ecology, geography, geology,

chemistry and physics» : Internship proceedings, November 16 - December 28, 2020. Lublin : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 23-27.

https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/9942/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%83%D1%81_%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf

6. Косенко Н., Левашова Ю., Коваленко А., Лебедєва О. Features of teaching natural disciplines for foreign students // *New Collegium*, 2020. 1(99), 65–68. URL: <https://doi.org/10.30837/nc.2020.1.65>.
7. Краус К.М., Краус Н.М., Нікіфоров О.П., Осецький В.Л. *Методика викладання фахових дисциплін: навчальний посібник*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2020. 205 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31134/1/Kraus_Metodyka_vykladannya_2020.pdf
8. Нагаєв В.М., Портян М.О. *Методика викладання у вищій школі: навч. посіб.* Вид. 2-ге, перероб. і доп. Харків: Стильна типографія, 2018. 289 с. https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/4929/1/NP_VVSh_2018.pdf
9. Прищак, М.Д., Залюбівська О.Б. *Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі : навчальний посібник*. Вінниця : ВНТУ, 2020. 160 с. https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28445/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%89%D0%B0%D0%BA_%D0%97%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%9D%D0%9F.pdf?sequence=1&isAllowed=y
10. Федонюк В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Досвід використання програми Google Earth при викладанні географічних дисциплін // *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Т. 38, вип. 6. С. 138-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2013_38_6_14
11. Ячменик М., Корнус О., Браславська О., Рожі І. Особливості формування «soft skills» у здобувачів вищої освіти в умовах педагогічного закладу вищої освіти // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Вип. 2 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [голов. ред. О. І. Безлюдний]. Умань : Візаві, 2022. С. 16-25. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262819>

Додаткові

1. *Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб.* / В. В. Ягоднікова. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с. https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/inter_formy.pdf
2. Каплінський В.В. *Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник*. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с. <https://www.kspu.edu/FileDownload.aspx/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf?id=1cse4002-ce8d-4991-809f-f0fcd3d3994b>
3. Корнус О. Методичні особливості викладання навчальної дисципліни «Основи технологій виробництва» // *Часопис соціально-економічної географії: мікрореґіон. зб. наук. праць*, 2017. Вип. 23 (2). С. 59-69. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/214746.pdf>
4. *Методика викладання у вищій школі : навчально-методичний посібник* / Уклад. : В. І. Кобаль. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. 203 с. <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/94/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%20%D0%92.%D0%86.%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B2%D0%B8%D1%89%D1%96%D0%B9%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96%202016%20281%29%20281%29.PDF>
5. Січкарук, О. *Інтерактивні методи навчання у вищій школі*. Київ : Тансоа, 2006. 88 с. <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19839/Cherneta.pdf?sequence=1>

Інформаційні ресурси

1. <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=9298> – дистанційний курс на Moodle СумДПУ.
2. Освітній портал URL: // www.osvita.ua
3. Підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури, електронний каталог бібліотеки Сумського державного педагогічного університету, інституційний репозиторій eSSPUIR